

jotka Morley liittää Bourdieuta soveltaen osayleisöjen kulttuuriin pääomiin. Tietty lajityyppi, vaikkapa juuri ajankohtaisohjelma tai saippuaopera, vaatii katsojaltaan tietyyppistä asennoitumista ja tietämystä tuntuakseen mielekkäältä ja ymmärrettävältä. Morleyn käsityksenä tuntuu olevan, että nämä relevanssin/irrelevanssin ja ymmärryksen tasot ovat peruspilari tulkinnan ja uloskoodauksen tutkimuksessa. Kotioloissaan suuri osa NW-tutkimuksen haastatelluista ei yksinkertaisesti olisi katsonut kyseistä ajankohtaisohjelmaa.

Jo alussa mainitussa artikkelissa Morley (1980b) esittää, että olisi päästävä eteenpäin autonomisten tekstien tutkimuksista tutkimukseen, missä yksilö (subjektiviteetti) voitaisiin nähdä monimutkaisemmin, historiallisesti ja sosiaalisesti määrättyneenä. Samassa artikkelissa hän myös tuo esille sen, että esimerkiksi sukupuoli ja patriarkaaliset suhteet, joita ei voida palauttaa luokkaan, vaikuttavat rakenteistavasti yleisön tapaan tulkita tekstejä.

Ja juuri patriarkaalista perhettä Morley nyt kahdeksantoista yksityiskohtaisesti selostetun haastattelun kautta kuvaa. Tarkastelu jää kuitenkin siihen, että hän käsittelee miesten ja naisten välisiä eroja katseluvälinoissa, katselutyyleissä, tekniikan käytössä jne. Se mikä voisi olla perheen osuus merkitysten muodostumisessa jää oikeastaan täysin avoimeksi. Kirja ei myöskään ole teoreettinen kokonaisuus, vaan ennemminkin aineisto. Pilottitutkimuksena se osoittaa suuntaa, minne Morley aikoo jatkaa.

Kaikesta vaatimattomuudesta huolimatta kirjassa on "sitä jotakin". Tuskin kukaan pystyy kirjan luettuaan ajattelemaan televisiosta täysin entisellä tavalla, vaikka kaikki sen sisältämä uusi onkin melko ilmeistä, jokaisen omakohtaisen kokemuksen tavoitettavissa.

Juha Kytömäki

Kirjallisuus

BRUNSDON, C. & MORLEY, D. *Everyday Television: 'Nationwide'*. London, 1978.

MORLEY, D. *The Nationwide Audience: Structure and Decoding*. London, 1980(a).

MORLEY, D. *Texts, readers, subjects*. Teoksessa HALL, S. & HOBSON, D. & LOWE, A. & WILLIS, P. (toim.) *Culture, Media, Language*. London, 1980(b).

MORLEY, D. *Kulttuuriset muuntumat: vastarinnan politiikka*. *Tiedotustutkimus* 8(1985):1, s. 29-42.

Televisionkatsomisen perhekäytäntöä

MORLEY, David. *Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure*. London, Comedia Publishing Group, 1986. 178 s.

David Morleynkin edustama brittiläinen televisiotutkimuksen "uusi aalto" ymmärtyy varsinkin kahden vastakkaisen perinteen kritiikkinä. Toinen näistä on moderni semioottis-ideologiateoreettis-psykoanalyttinen elokuvateoria (ns. *Screen-teoria*), toinen *mass communication research* -perinteen vaikutustutkimus. Molempien dilemmana on, etteivät ne pysty sanomaan riittävän paljon ihmisten tosiasiallisesta televisionkatsomisesta. Edellinen siitä syystä, että koko kysymys palautetaan teoreettisesti joko tekstin tai psyyken määreisiin, jälkimmäinen siksi, että sitä tarkastellaan empiirisellä tasolla liian ahtaasti. Molemmissa on siis liian suppea käsitys televisionkatsomisesta.

Aiemmassa työssään, josta tunnen artikkelin "Kulttuuriset muuntumat: vastarinnan politiikka" (*Tiedotustutkimus* 1/1985), Morley pyrki vivahteikkaampaan kuvaan televisionkatsomisesta hajauttamalla sekä tv-ohjelman (tekstin) että katsojan (subjektin) käsitettä. Tämä tapahtui nojaamalla ns. koodaamisen (encoding) ja koodintulkinnan tai -purkamisen (decoding) teoriaan. Toisaalta tutkittiin tekstiin koodattuja pääasiallisia merkitysulottuvuuksia, toisaalta niiden kulloinkin saamaa tulkintaa sosiaalisilta taustoiltaan erilaisissa ryhmissä. Television toisistaan poikkeavat tulkintatavat voitiin näin palauttaa ryhmien erilaisiin

alakulttuurisiin taustoihin. Toisin sanoen ajatuksena oli suunnilleen se, että televisionkatsomisessa aktualisoituu viime kädessä yhteiskunnan kulttuurirakenne, joka määrää yksilöiden käyttäytymistä.

Uudessa tutkimuksessaan Morley pyrkii eteenpäin ja samalla uuteen suuntaan. Ero tiivistyy ainakin kahdessa painopisteen vaihdossa. Ensinnäkin Morley haluaa antaa paljon enemmän liikkumavilaa yksittäisille henkilöille (subjekteille) kuin mitä hänenkin ajattelunsa taustalla aiemmin ollut ns. diskurssiteoria sallii; toiseksi televisionkatsomista ei tarkastella enää tulkinnasta vaan eri katsojien (perheen) vuorovaikutuksesta lähtien. Tämä tuo mukanaan seuraavia tutkimusstrategisia muutoksia.

Ensinnäkin itse televisionkatsomisen käsite määritellään uudelleen ja kokonaisvaltaisesti. Näin se tarkoittaa yhdistelmää moninaisista tekijöistä, joihin pelkän kuvaruudun aukipanemisen lisäksi kuuluu se, mitä, kenen kanssa ja kuinka tarkkaavaisesti katsoo, tapahtuuko katsominen omasta halusta vai muiden perheenjäsenten seuran tai sosiaalisen paineen vuoksi jne. Toiseksi tutkimuksen sekä havaintoyksiköksi että varsinaiseksi selityskohteeksi tulee ryhmätoiminta, perheen vuorovaikutus. Myös televisionkatsominen (ei ainoastaan elokuvankatsominen) on sosiaalista toimintaa, koska se tapahtuu muiden läsnäollessa ja ehdoilla. Tämä sen erityinen luonne on nostettava esiin, mikä on mahdollista, kun selittäväksi tekijäksi otetaan perheen elämän- ja vapaa-ajanviettotapa. Koska olennaisia tekijöitä todellisuudessa on samalla lukuisia, Morleyn tutkimuksen eräänlaisena metodologisena rationaalisuuspyrkimyksenä on tähdätä monitekijäiseen televisionkatsomisen kausaaliteoriaan.

Pääosan Morleyn kirjan tekstiosasta vie suoritettujen haastattelujen sisällön varsin yksityiskohtainen raportointi. Tutkimustaan varten Morley haastatteli kodeissaan Etelä-Lontoossa asuvaa 18 perhettä, jotka oli valittu sosiaalisen aseman ja lasten iän perusteella. Tekijä katsookin, että tulokset ovat yleistettävissä korkeintaan englantilaiseen valkoihoiseen, työväenluokkaan tai alempaan keskiluokkaan kuuluvaan ja asuinpaikkaansa vain vähän vaihtavaan kanta-kaupungin väestöön. (Hän huomauttaa

myös, että ainoastaan vähemmistö britti-perheistä on enää tutkimuksen kohteena olevien tapaisia ns. perinteisiä ydinperheitä.)

Haastattelujensa tuloksia Morley ei systematisoi kovin paljoa. Muutamia selkeitä säännönmukaisuuksia, varsinkin sukupuolieroja hän kuitenkin korostaa aineistossaan. Tulosten mukaan miehistä televisiosuhdetta kuvaa itse televisionkatsomisen väheksyntä jonkin todellisemmän toiminnan (kuten fyysistä tekemistä edellyttävien harrastusten) rinnalla sekä asiaohjelmien ja ns. realistisen fiktiivisen ohjelmiston suosiminen. Naisten televisiosuhteelle on taasen luonteenomaista televisionkatsomisen arvostaminen sekä yleensä fiktiivisten ja erityisesti romanttisten ohjelmien suosiminen. Edelleen miesten katselutyyli on keskittyneempi, he haluavat seurata ohjelmia hiljaa, kun taas naiset haluavat puhua ja tehdä ohessa jotain muuta (kotitöitä), sillä he kokevat huonoa omaatuntoa pelkästä televisionkatsomisesta. Keskeisimmiksi modernin perhevallan symboleiksi on muodostunut puolestaan kaukosäädin: yhdessäkään perheessä nainen ei määrännyt sen käytöstä. Tulokset tuntuvat jossain määrin tukevan myös sitä, että työväenluokkaan kuuluvat sekä katselevat enemmän että valikoimattomammin kuin keskiluokkaan kuuluvat. Kaikissa tutkimusperheissä oli video, jota haastattelujen perusteella käytetään säännöllisesti lähinnä ns. katseluajan siirtoon.

Morleyn työ on pienimuotoinen, joskin omalla tavallaan varsin kunnianhimoinen. Hänhän yrittää laajentaa televisionkatsomisen tutkimusta yhtä hyvin käsitteellisesti, teoreettisesti kuin metodologisesti. Näin työ asettuu jyrkästi esimerkiksi erilaisia monokausaalisia, so. yhden tekijän (kuten sukupuolen, psyyken varhais historian, yhteiskuntaluokan tms.) nojalla suoritettuja selityksiä vastaan peräänkuuluttaen todellisuuden lukuisten determinaatiosuhteiden selvitystä. Näin se vastaa hyvin myös ajassa liikkuvia ns. jälkistrukturalistisia tiedekäsityksiä, jotka korostavat erojen, differenssien loputtomuutta ja jotka edustavat eräänlaista uusinduktivismia. Samalla se antaa kuvaa brittiläisestä syntetisoivasta mas-saviestintätutkimuksesta, jossa yritetään yhdistää mannereurooppalainen teoriapainotteisuus anglosaksiseen luontaiseen

empirialäheisyyteen. Esityksen suppeudesta johtuen on vain vaikea arvioida, kuinka hyvin tässä ollaan onnistumassa. Kyse on hyvässä, mutta myös rajoittavassa mielessä tutkimusraportista. Kova analyysi seurannee perästä.

Alkusanoissaan teokseen Stuart Hall paitsi kehuu työtä ja kertoo Morleyn vaikeuksista löytää tutkimukselleen rahoitusta lisäksi kiittää kustannusryhmä Comediaa, joka on julkaissut kirjan ja joka "laajemmassa mielessä on itse osa koko (tutkimus)projektia". Comedia onkin muutamassa vuodessa julkaissut runsaan määrän teoksia, jotka edustavat elävää ja kriittistä brittikeskustelua. Koska sen kirjat ovat kohtuuhintaisuudessaan myös käyttäjystävällisiä, nimi on hyvä painaa mieleen.

Tarmo Malmberg

Tietoteollisuus tilastoina

RUBIN, Michael R. & HUBER, Mary T. (with Elizabeth L. Taylor). *The Knowledge Industry in the United States 1960-1980*. Princeton University Press, Princeton N.J., 1986. 211 s.

Teoksessa *The Production and Distribution of Knowledge in the United States* (Princeton 1962) professori Fritz Machlup ensi kerran kokonaisvaltaisesti arvioi tietoteollisuuden olemusta ja merkitystä. Samalla luotiin empiiristä perustaa informaatioyhteiskunnasta käytävälle keskustelulle.

Tietoteollisuus oli 1960-luvulla Yhdysvaltain nopeimmin kasvava talouselämän sektori. Sittemmin kasvuvauhti on tasaantunut ja noudattelee talouden yleistä kasvuvauhtia.

Nyt käsillä oleva teos mittaa koulutuksen, tutkimuksen, kehitystyön, tiedonvälityksen, informaatiopalvelujen sekä tietotekniikan välineistön laajuutta ja merkitystä Yhdysvaltain taloudellisessa rakenteessa. Tutkimuksen käynnisti professori Machlup ja hänen työtoverinsa saattoivat sen päätökseen hänen kuolemansa (1983) jälkeen.

The Knowledge Industry on ennen kaikkea tilastollinen työ. Tässä piilee sen voima ja heikkous. Voimana ovat Machlupin selkeät rajaukset ja pelkistetty käsittelytapa. Kirjassa on 133 erilaista taulukkoa ja suuri määrä numeerista tietoaineistoa. Niin taloustieteilijälle kuin tiedotustutkijalle kirja on verraton tietosampo.

Tietoaineuksen keräyksessä ja ryhmitelyssä ei ole huomauttamisen sijaa. Hakemisto on pelkistetty, mutta riittävä. Taulukoiden kommentointi on asiallista ja toimittajat ovat olleet johtopäätöksissään uskollisia Machlupin aikaisempien töiden peruslinjalle.

Mitään kokonaisvaltaista tai laajempaa informaatioteollisuuden ja sen ilmiöiden analyysiä tai teoriaa on kirjasta turha hakea. Eikä tämä ole ollut kirjoittajien tarkoituksaan. He ovat lähinnä pyrkineet tuottamaan tilastotietoa ja luokittelemaan sen mielekkäällä tavalla. Johtopäätösten teko on pitkälti jätetty lukijan oikeudeksi.

Kirjan keskeisin havainto on, ettei Machlupin aikoinaan ennustama tietoteollisuuden nopea kasvu ole täysin toteutunut Yhdysvalloissa. Tietoteollisuuden osuus oli 29 % BKT:stä vuonna 1958 ja vastaavasti 34 % 1980. Kasvu on ollut siten sangen vaatimatonta myös muihin BKT:n sektoreihin verrattuna. Luonnollista on, että erilaisilla luokitteluperusteilla on joissain muissa tutkimuksissa päästy erilaisiin arvioihin.

The Knowledge Industry on suositeltava käsikirja jokaiselle informaation taloudellisista vaikutuksista kiinnostuneelle tutkijalle.

Rolf Leppänen

Hyvä ja vielä parempi teknologia

HUDSON, Heather E. (ed.). *New Directions In Satellite Communications*. Artech House Inc., 1985.

Lokakuussa 1984 pidettiin Texasin yliopiston suojissa satelliittiviestintää käsit-